

Leeuwarder Courant – 11 maart 2017
Aleksandr Marjew, de Rus in Baard

FOTO CATRINUS VAN DER VEEN

Tekst: Marja Boonstra

Rusland zit Aleksandr Marjew (87) in het bloed. Ook al is hij in Nederland geboren. Honderd jaar na het Russische revolutiejaar 1917 volgt hij het spoor terug. „De burgeroorlog zorgde voor tweespalt in mijn familie.”

Het is februari 1917. In Rusland breekt de revolutie uit. Eigenlijk zijn het er twee. In februari brengt het volk het gehate regime van de tsaar ten val. In oktober maken de communisten gebruik van het ontstane machtsvacuüm en plegen een staatsgreep. Maar het begint allemaal in februari in Petrograd (Sint Petersburg), op dat moment de trotse hoofdstad van Rusland.

Het is februari 2017. Aleksandr Marjew, statenloze zoon van twee gevluchte Russen, alsnog Nederlander door zijn stiefvader, chemicus, leraar, schaatsliefhebber en de oudste man van Baard, vertelt over ‘zijn’ Rusland. Over een familie van aanzien, met landgoederen. Over een moeder die naar Europa werd gestuurd. Over naar Parijs gevluchte ooms en tantes, over het belangrijke paasfeest, over het enige dat overbleef: de huisikoon van zijn grootvader.

Tussen 1917 en 1920 woedde er in Rusland een hevige strijd tussen de bolsjewieken, de *Roden*, en de troepen van het oude tsarenregime, de *Witten*. In de nacht van 16 op 17 juli 1918 vermoordden militairen in het Russische Jekaterinenburg de tsaar en zijn gezin. Het was het eind van de Romanov-dynastie. Behalve Nicolaas, tsarina Alexandra Fjodorovna, de vier dochters Olga, Tatjana, Maria, Anastasia en zoontje Aleksej werden ook de kok, de dokter, de kamerjuffrouw en de kamenier om het leven gebracht. Het moet een vreselijke slachting zijn geweest. De kogels ketsten af op de juwelen die de meisjes in hun onderkleding hadden verstopt. Ze werden nogmaals beschoten en uiteindelijk met bajonetten doodgestoken.

„Gruwelijk”, zegt Aleksandr. En: „De tsarina was niet populair. Ze vond gewone Russen minderwaardig. Wij noemden haar Njomka, de Duitse.”

Hij is op 5 augustus 1929 geboren in Heerlen, een toevalstreffer. Het had ook zo maar ergens anders kunnen zijn, zegt hij. Kind van Anna Vassiljewa Marjewa, telegrafiste, en een Russische oud-militair die zijn geld moest verdienen als tremmer (kolenschepper) op een stoomschip. „Het minste werk dat er was. Maar hij kon niet anders. Hij had geen papieren en dus bestond hij niet voor de Nederlandse wetgeving.”

De voor de revolutie gevluchte Russen verspreidden zich over Europa: Parijs, Berlijn. En ook in Den Haag klitte een gemeenschap samen. „Daar troffen mijn ouders elkaar. Twee van hun ankers losgeslagen jonge mensen. Ze konden niet trouwen toen mijn moeder zwanger raakte. Maar ze kozen wel voor elkaar. Het werd noodgedwongen een ‘vrij huwelijk’.”

Bouwval

Het boerderijtje aan de rand van Baard zet de argeloze bezoeker onbekommerd op het verkeerde been. Strak metselwerk, een dubbele donkergroene voordeur, een fraai sierhek aan het begin van de oprit. Alles ademt authenticiteit. Maar niets is wat het lijkt. Aleksandr Marjew en echtgenote Hennie kochten het huis in december 1988. Een onbewoonbare bouwval met scheve muren en grote gaten in het dak. In 1989 is de hele boel gesloopt tot en met de fundamenteën. In januari 1990 stond er een compleet nieuw huis, gebouwd met voor zover mogelijk materialen van de oude pleats.

Er is geen architect aan te pas gekomen, wel kregen ze adviezen en hulp van de Vereniging van Kleine Dorpen. Hennie tekende de voorgevel, Aleksandr bedacht de indeling. De voordeur komt van een boerderij van de Werpsterhoek, de prachtige Jugendstil-tussendeur stamt uit Sneek en de geëetste suite deuren kregen ze via de vereniging. In de kamer ligt een vloer uit een oude gymzaal. Ze kwamen hem tegen bij een sloperij in Leeuwarden. Wat inrichting betreft lijkt de tijd te zijn stilgevallen rond 1960.

Aleksandr, tener, licht gebogen en uiterst zorgvuldig formulerend, heeft een zwak voor geschiedenis. En voor Rusland. Het emotioneert hem als hij uitweidt over zijn afkomst. Op deze winderige februarimiddag schildert hij zijn barokke levensloop. „Het is wel een triest verhaal hoor”, waarschuwt hij.

„De burgeroorlog in Rusland zorgde voor tweespalt binnen de familie van mijn moeder. Mijn grootvader zag de bui hangen. Die haalde zijn geld van de bank en vluchtte naar Zweden, weg uit Pjetr. Zo noemden wij Sint Petersburg. Hij vluchtte in de nacht met een slee via Finland naar Zweden en vestigde zich daarna in Estland. Hij besteedde een groot deel van zijn vermogen aan de opbouw van een Wit Russisch leger, dat tot tweemaal toe vanuit Estland is opgerukt naar Sint Petersburg.”

„De Marjews kwamen vanuit de Kaukasus naar Noord-Rusland. In Sint Petersburg hebben ze bezit vergaard. Ze hadden landgoederen rond Moskwa (Moskou). Huizen in de Arbat. Weet je wat dat is? Dat is zeg maar de Kalverstraat van Moskou. En bezittingen in de Baltische staten. Ze waren rijk. Ze zijn alles kwijtgeraakt. Veel familieleden belandden in Parijs en Berlijn. Mijn gevluchte grootvader werd Est en mijn moeder dus ook. Ze werkte als telegrafist. Was zeer intelligent maar ook zeer lastig.”

„Haar moeder was overleden in het kraambed. En mijn grootvader hertrouwde toen de gouvernante. Dat vond mijn moeder vreselijk. Ze is toen naar het buitenland vertrokken. Ook al omdat ze het als Russische moeilijk had om in Estland werk te vinden. Het standsverschil! Ze misdroeg zich dermate dat mijn

grootvader haar een zak met geld heeft gegeven en haar heeft weggestuurd. Zo is ze via Berlijn en Frankrijk in Nederland terechtgekomen.”

Kostschool

Anna Marjewa sloot zich aan bij de Russische gemeenschap in Den Haag. Kreeg een relatie en verhuisde met haar geliefde naar Heerlen. Anna werkte er als serveerster. Daar is Aleksandr geboren. Toen hij drie was overleed zijn biologische vader.

„Daar zaten we met zijn tweeën. Mijn moeder als Estse en ik als niks, ik was statenloos net als mijn vader. Mijn moeder heeft mij toen naar een kostschool gestuurd en is gaan werken. Ik heb van mijn derde tot mijn zevende bij de nonnen gezeten. Toen doemde de Tweede Wereldoorlog op en is mijn moeder getrouwd met een Nederlandse man. Dat betekende dat ik de Nederlandse nationaliteit kon krijgen.”

Ze verhuisden naar Amsterdam. „Mijn moeder was altijd aan het werk. Als kapster en als serveerster. Je had toen de Heck's Lunchrooms, eerst in Amsterdam maar ze wilden overal in het land filialen openen. Daarvoor stuurden ze dan een ploeg ervaren medewerkers, om de boel op te starten. Mijn moeder kon goed rekenen en had een grote talenkennis, dus die was erbij. Totdat ze ontdekten dat ze getrouwd was. Toen is ze ontslagen.”

Een periode van grote armoede volgde. „We liepen helemaal van de Schipperstraat naar de Jordaan omdat daar de groente een paar cent goedkoper was.” Een zo'n expeditie staat aan de basis van wat een grote liefde in Aleksandrs leven zou worden: het schaatsen. „Het was 1939 en een ijsskoude winter. Er werd op de grachten geschaatst en ik stond jaloers te kijken. Het leek me geweldig maar we hadden geen rooie rotcent, dus een paar schaatsen zat er niet in. Maar in de buurt van de Jordaan zag mijn moeder op de Lindengracht een kar staan met een berg houten schaatsen erop. Toen heeft ze er voor twee kwartjes voor mij een min of meer bijpassend paar uitgehaald.”

Dat eerste stel houtjes was het begin van een leven vol schaatsen. Vol tochten en ritten, hij moet duizenden kilometers ijs onder de ijzers hebben. De kruisjes van twee Elfstedentochten liggen in de kluis. De lijst van ritten en tochten is lang en indrukwekkend. De stapel medailles groot, terwijl hij er nog de nodige heeft uitgedeeld aan zijn leerlingen. Twee Elfmerentochten, de Grote Dorpentocht, twee keer stak hij het IJsselmeer over, hij reed de Zevenwoudentocht. Wat vindt hij zo fijn aan schaatsen? „Dan ben ik lekker alleen en kan ik nadenken.”

„In 1963 kreeg ik voor mijn verjaardag van Hennie een paar lage noren van Havekotte (Jaap Havekotte sr. was de oprichter van Viking, red.). Die koester ik. De ijzers hebben zo'n geweldige legering.”

Kruisjes

Aleksandr rijdt er nog steeds op, en het liefst op natuurijs. De kruisjes van twee Elfstedentochten liggen in de kluis. En iedere vrijdagmiddag is hij een paar uur te vinden op de ijsbaan in Leeuwarden, waar hij onverstoorbaar zijn rondjes maakt.

De route van Amsterdam naar Baard kende een boel zijwegen. Na de mulo A en B volgden de driejarige hbs en de analistenschool, beide in de avonduren. „Ik werkte al en vond het geweldig te merken dat ik toch wel wat kon. Want mijn stiefvader zei altijd dat ik niks kon.”

Hij ging aan de slag als chemisch analist en werkte in Amsterdam, Zaandam, Eindhoven en Utrecht. „Maar na een jaar of 26 ben ik gestopt. Handel kent geen grenzen en heeft een slechte moraal. Ik was bezig van slechte dingen goeie dingen te maken. Dat kon ik wel maar ik wilde het niet meer. Toen heb ik de onderwijsaktes natuur- en scheikunde gehaald. En mijn derdegraads biologie. Dat had ik veel eerder moeten doen.”

Uiteindelijk belandde Aleksandr Marjew op de Laboratoriumschool in Leeuwarden. Hij zou er blijven tot zijn pensionering. „Ik voelde me zo welkom. Ik vond lesgeven heerlijk, maar zette de boel wel naar mijn hand. Je kunt zoveel meer uit een stuk leerstof halen, dan wanneer je de methode volgt. Dat geeft zoveel voldoening.” Hennie verklaart: „Hij werd door zijn leerlingen op handen gedragen.”

Ze woonden inmiddels in Earnewâld. Toen zijn moeder en stiefvader in de tachtig waren en begonnen te sukkelen, besloten ze om ze in huis te nemen. „Dat is een Russische traditie hè, je neemt je baboesjka in huis. Onze drie kinderen waren de deur al uit. Maar mijn stiefvader kon niet wennen, dus zijn ze uiteindelijk toch weer naar Amsterdam terug gegaan. Daar is mijn moeder overleden in 1986.”

„Het eerst wat mijn stiefvader toen zei was: ‘Ik heb altijd een hekel aan je gehad’. Nou dat wist ik al. Vervolgens heeft hij alle papieren vernietigd die mijn moeder nog over vroeger had. Van de familie van mijn vaderskant weet ik daarom niks. En de huisikoon van mijn grootvader, die mijn moeder had meegenomen toen ze uit Estland vertrok, heb ik uit de erfenis moeten kopen.”

Thuiskomen

Hij reisde een aantal keren naar het land van zijn herkomst. „Dat was thuiskomen voor mij. Ik heb het dorp Marjew bezocht, een overblijfsel van de bezittingen van mijn moeders kant. Onder Poetin zijn de omstandigheden van de gemiddelde Rus wel verbeterd. Wat er hier ook beweerd wordt, ik zie het bij mijn vrienden daar. En wees eerlijk: hier hebben we ook voedselbanken. Daar liggen de inkomens lager maar zijn we hier nou zoveel gelukkiger met al die overbodige spullen? Het is wel jammer dat Gorbatsjov niet heeft kunnen afmaken wat hij is begonnen. Hij had het goed voor met Rusland. Zijn opvolger Jeltsin miste leiderscapaciteiten en kon het niet laten om misbruik te maken van zijn positie.”

Zijn grote voorbeeld is de stiefbroer van zijn moeder. „Die was kolonel in het Rode Leger. Het was een goed mens. Toen tijdens de Oktoberrevolutie de jacht op de adel en officieren werd geopend, hielden zijn eigen soldaten hem verborgen. Toen de orde weer was hersteld, kon hij aanblijven. Na de burgeroorlog telde Rusland tienduizenden ontheemde zwerfkinderen. Mijn oom stichtte kindertehuizen. Hij is in de Tweede Wereldoorlog gesneuveld.”

Kun je een Rus zijn als je in Nederland bent geboren? Emotioneel: „Ik voel me een Rus tussen de niet-Russen. Maar ik pas me aan. De Nederlandse wetgeving is wel aan mij besteed. Ik heb respect voor de Nederlandse normen en waarden. Sinterklaas bestaat dus echt. Maar Pasen is en blijft voor mij toch wel het belangrijkste feest. Russen zijn minder direct dan Nederlanders. Ze zijn goed in gesprekken over de zin van het leven en nee, ze drinken zich niet allemaal het lazarus. We zijn nog voorkomend en wellevend.”

Met de huisikoon in zijn handen: „Ik ben iedere dag wel even in gesprek met mijn grootvader.”

De Dekemastins

De Marjews zijn bijna burens van de plek waar lang geleden in Baard de Dekemastins stond. Een woonhuis met wachttorens, waar Juw Hettes Dekema woonde. De man die vergeefs getracht heeft om de ruziënde Schieringers en Vetkopers tot bedaren te krijgen.

De Dekemastins is twee keer vernield. In 1514 staken de Vetkopers de boel in de brand. Na herbouw sloegen muitende soldaten de boel in 1515 weer kort en klein. Juw Hettes Dekema verhuisde naar Franeker en overleed daar in 1523. In 1989 zijn bij opgravingen de resten blootgelegd van het huis en de toren.

Toen de vondsten beschreven waren, is de plek weer opgevuld en ingezaaid. Een groep inwoners van Baard, onder wie ook Aleksandr Marjew, heeft nu gezorgd dat er drie informatieborden zijn gekomen die aan de rand van het dorp het verhaal van de teloorgang van de Dekemastins vertellen.

Paspoort

Naam : Aleksandr Marjew

Geboren : 5 augustus 1929 in Heerlen

Opleiding : mulo A en B, avondschoon hbs en Analistenschool, mo A-Akte Natuur- en Scheikunde, derde graads biologie

Werk : oa chemisch analist bij CSM, leraar natuur- en scheikunde Analistenschool Leeuwarden

Privé : gehuwd met Hennie Severein, drie kinderen: dochter Kyra Maria en zonen Charles René en Guy Alexander